

Anton Žakelj – Rodoljub Ledinski in Mlada Breda 2

Marija Stanonik

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana

Anton Žakelj - Rodoljub Ledinski je najpomembnejši kot zapisovalec folklornih pesmi, zlasti tistih, ki mu jih je zapela mati Ana. Domneva se, da jih je bilo najmanj sedem zvezkov, a ohranjen je le eden. Po tedanji navadi je Žakelj pesmi »olikal«, razširil in jim celo spremenil ritem. Tipičen primer takšne predelave je *Mlada Breda*, ki je objavljena v štirih redakcijah. Prvi zapis iz septembra 1838 šteje 143 vrstic, redakcija za Sreznjevskega 1841 ima 166 vrstic, v *Krajnski Čbelici* 1848 pa je 180 vrstic. To besedilo je Anastasius Grün prevedel v nemščino in v obeh jezikih ju je Janez Bleiweis 1853 ponatisnil v *Novicah*, v Bleiweisovem *Koledarčku* za leto 1856 je razširjena na 235 vrstic, leta 1865 jo je Luiza Pesjak prevedla v nemščino. Poleg nemških prevodov je Rajko Nahtigal odkril še ruske in se posvetil prezrti izdaji I. I. Sreznjevskega slovenskih narodnih pesmi *Mlade Brede in ziljskega »reja«*. Slavist Izmail I. Sreznjevski je 1841 na popotovanju po Sloveniji prišel tudi na Koroško in v Rezijo ter tam naletel na slovensko balado *Mlada Breda* v zapisu Antona Žaklja - Rodoljuba Ledinskega. Objavil jo je v zborniku petrograjske akademije z naslovom »Horutanskaja [= Karantanska, op. M. S.] pjasnja«. V ruščino jo je prevedel in l. 1857 objavil V. V. iz Saratova.

Ključne besede: Anton Žakelj - Rodoljub Ledinski, Mlada Breda, balade, variante, redakcije, ženske

Uvod

Antona Žaklja - Rodoljuba Ledinskega so sodobniki cenili predvsem kot zapisovalca »starih« pesmi, pri čemer se je vedno skliceval na mater Ano¹ iz znamenitega Ažbetovega rodu² v Loškem pogorju.³

Kljub temu da sta slovstvena in glasbena folkloristika že od začetka zadržani do Žakljevih zapisov,⁴ ker se niso ohranili izvorniki, ki bi omogočili zane-

1 Zato ga je veliki slavist Rajko Nahtigal (1940:28–44) imenoval »slovenski Filip Višnjic«. To je bil najslavnejši srbski guslar, ki je opeval srbsko vstajo in je njegove pesmi zapisoval Vuk S. Karadžić (prim. Menaše 1994:1009).

2 Iz iste hiše namreč izhaja Anton Ažbe, slavni slikarski učitelj v Münchnu.

3 Besedna zveza je Tavčarjeva (prim. *Slike iz Loškega pogorja*).

4 Karel Štrekelj jo je uvrstil v razdelek Pripovedne pesmi: *Nesrečna nevesta* (Mlada Breda). Še druge variante v *Slovenskih narodnih pesmih I*: št. 102 zapisal Matija Valjavec, Kleče na Gorenjskem, 116 vrstic (Štrekelj 1895-98:162–164), objavljena že v *Slovenski Bčeli* leta 1851; št. 103 zapisal Ledinski iz Ledin v idrijskih hribih, 180 vrstic (Štrekelj 1895-98:164–169); št. 104 zapisal Stanko Vraz iz ljutomerske okolice, 38 vrstic (Štrekelj 1895-98:169–170); št. 105 zapisal Oroslav Caf, Fram na Štajerskem, 43 vrstic (Štrekelj 1895-98:170–171); št. 106 zapisal Oroslav Caf, Fram na Štajerskem, 54 vrstic (Štrekelj 1895-98:171–172); št. 107 zapisal Matevž Ravnikar - Poženčan, 76 vrstic (Štrekelj 1895-98:172–173).

sljivo primerjavo z njegovimi lastnimi posegi vanje, ni mogoče prezreti, da je med njimi edinstvena balada *Mlada Breda*, ki bi v slovenski folklorni epiki lahko imela takšno ceno, kakor jo je v južnoslovanski epiki doživljala slavna *Hasanaginica*.⁵ Na njuno sorodno veličino je ne/hote pokazal Anton Janežič, ko ju je v *Berilu za višje gimnazije in realke* uvrstil eno za drugo, toda Mlado Bredo (Janežič 1868:180–185; Janežič 1870:163–168) pred Hasanaginico (Janežič 1868:185–187; 1870:168–170).

Dragotin Dežman je obžaloval, da je Anastasius Grün prezrl *Mlado Bredo* v zbirki *Volkslieder aus Krain* (Grün 1850). To je Grün, kot prevajalec slovenskih folklornih pesmi, skušal popraviti z objavo prevoda v tržaškem časopisu *Illustriertes Familienbuch des österreichisches Lloyd*,⁶ Bleiweis kot odgovorni urednik pa ga je vzporedno s slovenskim besedilom v treh nadaljevanjih ponatisnil v *Novicah* (Bleiweis 1853:21–22, 25–26, 29–30). Isto redakcijo Žakljeve *Mlade Brede* je v nemščino prevedla še Luiza Pesjak za *Slavische Blätter* (Pesjak 1865:473–479).

Slavist Izmail I. Sreznjevski je 1841 na popotovanju po Sloveniji obiskal tudi Koroško in Rezijo in pri tem naletel na slovensko balado *Mlada Breda* v zapisu Antona Žaklja. Objavil jo je v zborniku petrograjske akademije *Pamjatniki i obrascy jazyka i slovesnosti ruskych i zapadnych Slavjan* (Sreznjevski 1852-56:427–29) z naslovom »*Horutanskaja pjasnja*« = Karantanska pesem. Joža Glonar je odkril, da je bila že leta 1857, z naslovom *Molodaja Breda*, prevedena v ruščino. Prevedel in objavil jo je neki V. V. iz Saratova.⁷ Nahtigal (1940:31, op. 11) ni mogel zanesljivo potrditi lastne domneve, kdo se skriva za kraticama.

Joža Glonar je Nahtigala opozoril še na najzgodnejši zapis omenjene balade (Nahtigal 1940:31, op. 11; 34, op. 15), na podlagi katerega je dolgoletni (1919–1953) predstojnik seminarja za slovansko filologijo lahko opravil temeljito filološko analizo dveh Žakljevih zapisov *Mlade Brede*, ker da ta »nehote vzbujajo razna vprašanja in zastavlja probleme, ki za svojo rešitev ne zahtevajo le folklorističnega, temveč predvsem še ožjega filološkega dela in metode« (Nahtigal 1940:36).

Štiri Žakljeve redakcije *Mlade Brede*

Mlado Bredo imamo lahko za šolski primer Žakljevih posegov v folklorno besedilo, saj je bila objavljena v štirih redakcijah.⁸ Da res gre za različne redakcije, je najbolj očitno iz dveh različnih verzni vzorcev, jamskega in trohejskega, in

5 Domneva se, da jih je bilo najmanj sedem zvezkov, a ohranjen je le eden.

6 Žal ni bilo mogoče ugotoviti niti tega, v katerem obdobju je časopis izhajal, čeprav jih je kopica z zelo podobnim naslovom.

7 V *Russkaja Besjada*, Moskva 1857, II,147 sl. (po Nahtigal 1940).

8 Zaradi boljše preglednosti se v nadaljevanju upošteva prva in prvotna Nahtigalova (1940:36) opredelitev Žakljevih predelav *Mlade Brede*, ko govori o štirih redakcijah.

dolžine posameznih besedil: prvo obsega 143, drugo 166, tretje 189 in četrto kar 235 verzov. Tudi vrstice v kiticah so različno zložene skupaj.⁹ Spremembe pri njih so si privoščili celo v objavah za šolsko rabo (v Janežič 1870:163–168).

Nahtigal sam najprej filološko primerja tukajšnji besedili 1 in 2, ne nepomembne razlike v pravopisu, diakritičnih znakih, ločilih in razporeditvi kitic. Deloma se dotika tudi narečnih vprašanj, ali sodi Žakljevo narečje v črnovrško, poljansko ali cerkljansko narečje. Ramovš pripisuje Žakljev govor črnovrškemu narečju, medtem ko Nahtigal bolj poudarja poljansko, ker je bila njegova mama doma iz Javorij (Nahtigal 1940:36–37). Vendar se pri primerjalni analizi besedišča naslanja predvsem na informacije Ivana Tominca, poznavalca črnovrškega govora, ki je morda že tedaj pripravljaj Slovar črnovrškega narečja.

Nahtigalova razprava v tej objavi ni dokončana, o čemer priča obljuba na koncu »(Še pride)«, (Nahtigal 1940:44). Da je res mislil na nadaljevanje, kaže napoved, da bi bilo mogoče komentar »razširiti jezikovnoprimerjalno, književno-jezikovno in dialektično«, a da bo o tem govora še pozneje« (Nahtigal 1940:37). Morda je nadaljevanje ostalo kje v arhivu v zapuščini, ker je bilo naslednje leto že vojno leto 1941.

Izostala je primerjava po enakem principu drugih različic *Mlade Brede*, ki jih je v *Slovenskih narodnih pesmih I* objavil Karel Štrekelj (Štrekelj 1895-98). Na Kranjskem sta jih zapisala Matevž Ravnikar - Poženčan (št. 107) s 76 in Matija Valjavec (št. 102) v Klečah na Gorenjskem s 116 trohejskimi verzi. Stanko Vraz (št. 105) v ljutomerski okolici s 43 in Oroslav Caf (št. 106) v Framu pa 54 »verzi neenakomernega ritma« (Nahtigal 1940:37).

Če se je samemu Rajku Nahtigalu zdelo vredno poglobiti v »to nedvomno lepo in izredno zanimivo narodno balado, ki si je priborila, kakor kažejo mnogoteri natisi, izjave in uporabe, toliki sloves« (Nahtigal 1940: 36), kakor pravi sam, je prav in primerno, da kaj reče o njej tudi slovenska slovstvena folkloristika.

Za balado z občečloveško tematiko ni bistveno, kako je ime ženinu Mlade Brede. Imenske variante so zgolj ena od zakonitosti folklorne poetike. Toda vsa tri imena španski kralj, Turek, Židanko nakazujejo njegov orientalski izvor. Turek je prišel v balado najbrž šele v času, ko je vse turško zbujalo strah in grozo (Merhar 1978:241). Židanko najbrž ni domače ime (Merhar 1978:241), temveč domače poimenovanje za Žida, kar zbližuje snov o devetih nesrečno umrlih nevestah, preden se združijo z nesojenim ženinom, s svetopisemsko zgodbo o Raguélovi edinki Sari, ki »je bila

9 I. 12 + 5 + 11 + 6 + 6 + 7 + 5 + 9 + 11 + 7 + 6 + 5 + 7 + 6 + 9 + 5 + 8 + 8 + 5 + 5 = 143 vrstic

II. 1 + 5 + 2 + 16 + 12 + sl. = 166 vrstic

III. 12 + 12 + 10 + 8 + 8 + 10 + 8 + 4 + 10 + 6 + 4 + 4 + 8 + 8 + 8 + 6 + 8 + 9 + 5 + 8 + 10 + 8 + 6 = 180 vrstic.

IV. 14 + 12 + 12 + 8 + 18 + 4 + 6 + 4 + 14 + 15 + 8 + 12 + 4 + 6 + 2 + 6 + 2 + 6 + 2 + 8 + 6 + 8 + 14 + 8 + 12 + 8 + 6 = 235 vrstic.

dana v zakon že sedmim možem, pa je zli duh Asmodej vse pomoril, preden so se združili z njo, kakor je dolžnost žená« (Tob 3,7). Čeprav se jo Tobija obotavlja za-snubiti in ima celo Sarin oče pomisleke, se tokratna zgodba srečno konča.

Enako srečen konec ima knjižna pravljica *Mlada Breda in Deveti kralj*, v kateri je Milčinski (1911; 1953:45–50) prepletel baladno snov s klasično pravljico snovjo. Praviloma je avtorsko poseganje v slovstveno folkloro, poetološko gledano, kočljivo, a je v tem primeru umetniško izpeljano.

Oboje samo kot namig za vprašanje, od kod izvirata snov in motivika *Mlade Brede* in na njeni podlagi o razmerju med slovstveno folkloro in literaturo.

Drugače je prvi namen tukajšnje obravnave pregledati štiri redakcije družinske balade z vidika folklorne in Žakljeve avtorske poetike. Veliko je načelnih kritik in obsodb njegovega ravnanja, toda nobene konkretne analize.

1 Prvi zapis iz septembra leta 1838 šteje 143 vrstic.

Najzgodnejši Žakljev zapis *Mlade Brede* je v ljubljanskem Marijanišču odkril slovstveni kritik dr. Jakob Šilc (1886–1961)¹⁰ in ga objavil v *Domu in svetu* (Šilc 1913:278–279). Kot vzgojitelj v omenjeni ustanovi je imel dostop do rokopisne ostaline pesnika Rodoljuba Ledinskega in videl »še mnogo neobjavljenih pesmi« in »sešitek z naslovom *Narodne krajnske pesmi ino balade. Zapisane v Ledinah 3. Kimovca* 1838. Sešitek ima »zgoraj v desnem kotu šifro Th. D« »in sestoji iz devetih listov v četverki – v katere je Ledinski zapisoval narodne pesmi«.¹¹

Ta edini, le v objavi ohranjeni zapis iz pozneje izgubljenega snopiča služi za osnovo pri presoji nadaljnjih Žakljevih posegov v *Mlado Bredo*:

Šilc (1913:279) poudarja, da je pesem prepisal natančno po rokopisu. Dodal je tudi Žakljeve lastne popravke, ki se nanašajo predvsem na ločila, a še zmeraj niso popolna. Z objavo Žakljevega prvega zapisa *Mlade Brede* je želel prikazati razlike med Vrazovim in Prešernovim vplivom na zapisovanje slovenskih folklornih pesmi. Žakelj si je z Vrazom dopisoval in se z njim osebno srečal kot bogoslovec v ljubljanskem semenišču, ko sta leta 1841 z Izmailom I. Sreznjevskim skupaj obiskala Ljubljano (Nahtigal 1940:30).

2 Redakcija za I. I. Sreznjevskega v letu 1841 ima 166 vrstic.

Anton Žakelj, rojen v Ledinah nad Žirni – od tod *Rodoljub Ledinski* (1816–1868) – se je v dijaških letih pod Vrazovim vplivom vnel za ilirizem in folklorno pesem.

¹⁰ Gspan, Cankar 1960–1971:616–617.

¹¹ »in je po obliki podoben onemu, ki je last gosp. Župnika Vrhovnika, samo da ima zadnji šifro Th. C, kar bi se dalo sklepati, da imamo iz l. 1838. večjo serijo zvezkov« (Šilc 1913:278).

Morda ga je prav srečanje s Sreznjevskim spodbudilo, da je znova vzel v roke poleti 1838 zapisano *Mlado Bredo* in tedaj korenito posegel vanjo. Približno za četrtino jo je razširil in prepesnil v rimane trohejske deseterce ter jo 1841 izročil ruskemu slavistu.

Polemiki med Šilcem in Nahtigalom o Vrazovem in Prešernovem vplivu na Žaklja se je pridružil Boris Merhar, ki je celo statistično preučil Žakljevo metrično shemo pri redakcijah *Mlade Brede*.

Analiza poetike:

Zamenjava prilastkov in sploh marsikdaj drugačen besedni red gre verjetno na račun zaželenega metričnega vzorca.

Hitro opazna sprememba v drugi redakciji je zamenjava časovne perspektive. Kar je v prvi redakciji v pretekliku, je zdaj v sedanjiku. Kar je bilo v sedanjiku, je zdaj v pretekliku. Dvojna pomanjševalnica *megličica* izgine. Je samo še *meglica*.

Namesto *voda*, *gora* se pojavita novi pomanjševalnici *vodica*, *gorica*. Spet drugod se pomanjševalnica celo umakne.

Preveriti bi bilo treba, ali obstaja tudi v drugih starih slovenskih pripovednih pesmih slovanska primera. Že v prvi redakciji *Mlade Brede* je opazna. Če je tu izjemoma, to pomeni, da je na zapisovalca vplivala naklonjenost južnoslovanski junaški epiki. V drugi redakciji je ta poetični ornament še bolj razvit. Prejšnjim so dodane vrstice, ki se morda zgledujejo po Prešernovih (prim. 22 kitico) iz *Uvoda h Krstu pri Savici*, *Povodnega moža* in *Turjaške Rozamunde*. Znamenje Žakljeve artifičnosti je ponavljanje na način anadiploze, tj. da se ista beseda ali besedna zveza s konca vrstice ponovi na začetku naslednje vrstice:

Ko mi bote balo *nakladali*,
nakladali, v skrinjo jo spravljali (Sreznjevski 1841 = Nahtigal 1940).
 V diru se mi Bredin konj *spotakne*,
se spotakne, se mu sedlo zmakne (Sreznjevski 1841 = Nahtigal 1940:40–41).

Od kod Žaklju potreba po tako realistični sceni iz vsakdanjega življenja? Vtis je, da pesem sledi posodabljanju stanovanjske kulture v njegovem času. Že iz stare slovenske literature in etnoloških raziskav je znano, da so bile kamre nekdanj praviloma majhen prostor za starejše, odslužene člane družine. Zato je *kamrico* upravičeno zamenjala izba, v skladu s folklorno poetiko *izbica*.

Žakelj si je prizadeval razločiti bivalno kulturo dveh tedanjih stanov: Od kdaj pa na gradovih ni več črnih kuhinj? *Ognjiše* je mogoče njegova zasilna beseda za današnji štedilnik. Dobro bi bilo poiskati, kdaj Bleiweisove *Novice* začenejo pisati o njem:

Ampak za černo kuhinjo prašajo : de nevesta za ognjiše praša (1838 : Sreznjevski 1841 = Nahtigal 1940:43).
 In ji pokaže belo postljiico : v izbi ji pokaže dve postelje (1838 : Sreznjevski 1841 = Nahtigal 1940:43).

Prvo redakcijo sestavljajo dialogi brez čustvene opredelitve, nekako ploskovito, medtem ko so v drugi redakciji osebe že bolj žive. Pesnik ne more zatajiti svoje pesniške žilice. Standardno folklorno vrstico izvirno preustvari:

Oj teci, teci gorka, frišna kri!: »Teci, teci, serca vir kervavi (Sreznjevski 1841 = Nahtigal 1940:43).

Tragični konec se v prvi redakciji nanaša na žive osebe, v drugi na nesrečni mrtvi par:

Dozdej ste bili svatje vi moji
Zdej bod'te pa pogrebci, svatje vi! (1838; Nahtigal 1940:44).
Ženitvanje ste vi pričakvali, / Bodete pa zdaj ju – pokopali!« (Sreznjevski 1848 = Nahtigal 1940:44).

3 Objava v *Krajnski čbelici* leta 1848 je narasla na 180 vrstic.

Ta, tretja redakcija se največ ponatiskuje vse do naših dni.¹² Anastasius Grün jo je prevedel v nemščino in v obeh jezikih ju je Janez Bleiweis 19. januarja leta 1853 v treh nadaljevanjih ponatisnil v *Novicah kmetijskih, obrtnijskih in narodskih reči* (Bleiweis 1853:21–22, 25–26, 29–30) in vzhičeno pospremil v svet z uredniškim pojasnilom.

Predloga za Sreznjevskega in objava v *Krajnski čbelici* leta 1848 se ločita sem in tja v besednem redu in zamenjavi enozložnih besed. Povečano število vrstic nedvomno izpričuje, da je za objavo v *Krajnski čbelici* (Kastelic 1848) Žakelj *Mlado Bredo* vnovič predelal in v desetercih veliko bolj upošteval cezuro.

Že samo iz enega primera se vidi, koliko si je Žakelj prizadeval s tem besedilom: eksperimentalno ali da bi ga dognal do največje popolnosti:

1. Denite zgorej mi pečo šlarasto (Rokopis 1838) :
2. Pečo šlarasto mi zgor denite (Sreznjevski 1841 = Nahtigal 1940:39) :
3. Šlarasto mi pečo zgor denite (Kastelic 1848:78).

4 V (Bleiweisovem) *Koledarčku* za leto 1856 je razpotegnjena na 235 vrstic.

Četrta redakcija, s pojasnilom: *Narodna balada iz idrijskih hribov*, je bila predelana in razširjena še za 55 vrstic, objavljena v *Koledarčku* za leto 1856 z Bleiweisovim pripisom (Bleiweis 1856).

Še isto leto je bila objavljena v hrvaškem *Nevenu* (Praus 1856). Luiza Pesjak jo je leta 1865 prevedla v nemščino (Pesjak 1865:473–479), koroška čitankarja

12 *Krajnska čbelica* 1848; ponatis: Novo mesto, 1883² (Nahtigal 1940:35). *Pravi Slovenec* 1848; *Novice* =Bleiweis 1853, SNP I = Štrekelj 1895-98; Grafenauer 1921; Bevk 1924 (Nahtigal 1940:36). Merhar 1978; Marjetka Golež & al. 2007.

Anton Janežič (1868) in Jakob Sket (1886) sta jo vključila v čitanke za slovenske dijake (Nahtigal 1940: 32, 35, 36).

V primerjavi z objavo v *Krajnski čbelici* leta 1848 (Kastelic 1848) je v tej, četrti redakciji največ dodanih vrstic v smislu napovednih stavkov.

Prej je zadoščalo že, da peče ne bi pozabili, v četrti redakciji je dodana vrstica, kako naj se z njo ravna. V najdaljšem dodanem odlomku se po obnašanju vidi, da ženin pripada višjemu družbenemu stanu. Pesnik tu pozabi, da ima pred sabo balado, saj se razpoje kot v kakem srednjeveškem epu.

Na višji stan meri tudi zamenjava samostalnikov, *kruh* > *pogača*; *drago vince* > *rebula*, ki poudarjata premoženjsko stanje in gosposkost novega okolja:

Strupa mi bo v *kruhu* ponujala (Kastelic 1848:77) : Ga v *pogači* mi bo ponujala (Bleiweis 1856:47)

Ž njo za mizo *drago vince* pili (Kastelic 1848:78) : Ž njo *rebulo*, *sladko vince*, pili (Bleiweis 1856:48).

Pesnik nadaljuje s kontekstualno dopolnitvijo prvotnega besedila. Ali res le zato, ker je ranjena, ali v skladu s stilom visoke gospode? Medtem ko si v prejšnjih redakcijah *Mlada Breda* sama vzame »pečo šlarasto«, se sedaj obrne na ženina, naj ji jo prinesejo, kar nanese nekaj novih vrstic.

Pomembne so spremembe, ki se nanašajo na smisel sporočila. Med tujo nevesto in tujo deželo je bistvena razlika.

Kaj počet' mi bo, nevesti ptuji! (Kastelic 1848:77) : Kaj počela bom v deželi ptuji? (Bleiweis 1856:46).

Prav tako gre za pronicljivo razliko v naslednjih dveh formulacijah:

V diru se mi *Bredin* konj spotakne (Kastelic 1848:79) : V diru se pa *Bredi* konj spodtakne (Bleiweis 1856:49)

Konj ni Bredina lastnina, zato je druga – v četrti redakciji – smiselno boljša.

Kako resno je Žakelj jemal oblikovanje, se vidi iz primerjave naslednjih dveh kitic:

V *Koledarčku* je dodana čisto nova kitica s psihološko dobro zadeto in oblikovno učinkovito sceno: gospodar bliskovito prepozna položaj in temu primerno odreagira. Hkrati dá vedeti, kdo je kdo:

Mladi ženin pa za stegno segne,
Britko sabljo iz nožnic potegne.
»Ti, in mati!« jaro on zavpije,
In rekoč mu glavo proč odbije (Bleiweis 1856:49–50).

Dodane so vrstice, ki blažijo Bredino postopno neučakanost do cilja in ženinovo prigovarjanje, naj vzdrži. V *Krajnski čbelici* Breda samo enkrat vpraša, kako daleč je do gradu, v *Koledarčku* pa ne trikrat, ampak celo štirikrat:

Ženin Bredi rano zavezuje
Jo tolaži, tak ji beseduje:
»Molči, molči, moja mlada Breda,
Sej že nama turn nasproti gleda« (Bleiweis 1856:50).
»Molči, molči, moja mlada Breda,
Sej že nama turn nasproti gleda«.
»Molči molči moja Breda mlada,
Že se vidi zlata streha z grada«.
»Molči, molči Breda, roža rajska,
Svetijo se tam že okna grajska.«
»Molči, molči moja Breda zlata,
Vidijo se že sreberne vrata« (Bleiweis 1856:51).

Bredinih besed materi tretja redakcija ne komentira, medtem ko se v četrti redakciji pesnik kar ne more posloviti od nesrečne neveste. Materi namenjena vrstica ima spremenjen besedni red, dodano je še pesnikovo slovo z njemu ljubim ponavljanjem v obliki anadiploze in pomanjševalnico v maniri folklorne poetike. Priznati je, da se med seboj lepo dopolnjujeta:

»Deb' saj slišala od mene peti!«
To je Breda še *izgovorila*,
Zgovorila, dušico spustila – (Bleiweis 1856:53).

Medtem ko je v tretji redakciji ljubezen do neveste izražena zastrto, posredno, je v četrti izražena odkrito, naravnost, v prvi osebi ednine.

Prav tako so v tretji redakciji taščine besede sosedom in bratom na koncu nekako vzvišene, ironično brezčutne, neosebne. V četrti redakciji ostane neomajno trda, brez vsakršnih čustev vsaj za sad njenega telesa.

Sklep

Na koncu ostane vprašanje o razmerju med ženskami v tej baladi. Iz kakšnih zgodovinskih razmer izhaja? Ali jo je mogoče navezati na matriarhat? Saj sta obe materi trdi do svojih otrok? Prva pošlje hčer v neznano deželo, čeprav ve, da ji preti nevarnost; druga ne dovoli sinu združitve z nobeno od tujih žensk.

Dosedanji očitki Antonu Žaklju - Rodoljubu Ledinskemu o poseganju v prvotno besedilo so upravičeni, kolikor gre za dosledno folkloristično izhodišče o zapisovanju folklornih pesmi. So pa bili krivični glede na njegovo ustvarjalno nadarjenost.

Z Antonom Slodnjakom nam je lahko žal, da se je pesniški talent Rodoljuba Ledinskega ohranil le v »*prepesnitvah ljudskih pesmi*« (Slodnjak 1979:418).

Literatura in viri

- Bevk, F., 1924: *Mlada Zora*, Narodne pripovedne pesmi. Gorica 1924.
- Bleiwies, J. (ur.), 1853: Mlada Breda. *Novice kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči*, 11/6, 11/7, 11/8, 21–22, 25–26, 29–30. (št. 6 <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-MH0M5X4C/247ebcb3-16a4-4794-aac4-3acd24b2cdff/PDF>, št. 7 <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-WQ4P80JG/28e2fbbd-02d5-4716-8828-d8acd67bad07/PDF>, št. 8 <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-9ETQIURA/bd98f7bc-56a8-4246-b415-3eb617fc7db8/PDF>) = *Novice*
- Bleiwies, J. (ur.), 1856: Mlada Breda. *Koledarček slovenski za prestopno leto 1856*. Ljubljana, 45–53.
- Golež, M. & al. 2007: *Slovenske ljudske pesmi V*. Ljubljana: Založba ZRC, Slovenska matica, 55–56.
- Grafenauer I., s sodelovanjem J. Bezjaka in A. Breznika, 1921: *Slovenska čitanka za višje razrede srednjih in njim sorodnih šol I*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna.
- Grün, A. (ur.), 1850: *Volklieder aus Krain*. Leipzig: Weidmann.
- Gspan, A., s sodelovanjem uredniškega odbora 1960–71: *Slovenski biografski leksikon III*. Ljubljana: SAZU.
- Gspan, A., 1979: *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX stoletja*. Pregledal in dopolnil Anton Slodnjak. II. knjiga. Ljubljana: Slovenska matica.
- Janežič, A., 1868: *Cvetnik slovenske slovesnosti. Berilo za višje gimnazije in realke*. Celovec: v založbi sestavljavčevi.
- Janežič, A., 1868 (1870): *Cvetnik slovenske slovesnosti. Berilo za višje gimnazije in realke*. Celovec: Šolska knjiga.
- Kastelic, M. (ur.), 1848: Mlada Breda. *Krajnska čbelica* 5. Ljubljana: J. Blaznik, 76–83.
- Menaše, L., 1994: *Svetovni biografski leksikon*. Ljubljana: Mihelač.
- Merhar, B., 1978: *Mlada Breda, Izbor ljudskih pesmi* (Kondor 177). Ljubljana: Mladinska knjiga, 103–108.
- Milčinski, F., 1911: *Pravljice*. Ljubljana: Lavoslav Schwentner.
- Nahtigal, R., 1940: Prezrta izdaja I. I. Sreznjevskega slovenskih narodnih pesmi »Mlade Brede« in ziljskega reja. *Slovenski jezik. Glasilo Slavističnega društva*, 3, 28–44.
- Pesjak, L. (prev.), 1865: *Slawische Blätter, illustrierte Zeitschrift für die Gesamtinteressen des Slaventums* 1, 473–479.
- Praus, J. (ur.), 1856: Mlada Breda. Narodna balada iz idrijskih hribov. *Neven. Zabavni i poučni list*, 5, s. 42–45 (https://books.google.si/books?id=PCRfA AAACAAJ&pg=PP5&hl=sl&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false).

- Sket, J., 1886: *Slovensko berilo za peti in šesti razred srednjih šol*. Celovec: Tiskarna sv. Mohorja (<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-JV0CNS39/c8ed7608-55f3-4235-9809-596bf3e99df0/PDF>).
- Sket, J. 1903: *Slovenska čitanka za V.–VI šesti razred srednjih šol*. Tretja izdaja. Celovec: Tiskarna Družbe sv. Mohorja, 129–134.
- Sreznjevski, I. I., 1852–56: Horutanskaja pjasnja. *Pamjatniki i obrazcy jazyka i slovesnosti ruskych i zapadnych Slavjan* I–IV. St. Peterburg, 427–29.
- Šilc, J., 1913: Ledinskega Mlada Breda v prvi redakciji. *Dom in svet* 26/7, 278–279.
- Štrekelj, K. (ur.), 1895–98: *Slovenske narodne pesmi* I. Ljubljana: Slovenska matica. = *SNP I*.
- Valjavec, M. (ur.), 1851: Bredka. *Slovenska Bčela*, 2/23, 173–174 (<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-C5OBXT9C/57f12721-837e-4ddc-bd1b-86ec376c546c/PDF>).

Summary: Anton Žakelj - Rodoljub Ledinski and Mlada Breda 2

Anton Žakelj - Rodoljub Ledinski is the most significant collector of folk songs, especially given the number of those which his mother, Ana, sang to him. It is assumed that they were written in at least seven volumes, but only one was preserved. Following a trend of that period, Žakelj was used to "refining" the songs, which is to say, expanding them and even changing their rhythm. A typical example of such processing is found in *Mlada Breda* (Young Breda), which was published in four editions. The first record, dating from September 1838, counts 143 lines, the redaction by Sreznjevski from 1841 has 166 lines, and in *Krajnska Čbelica*, dating from 1848, has 180 lines. This third edition is tends to be the most reprinted today. This text was translated into German by Anastasius Grün, and Janez Bleiweis reprinted it in both languages in Novice in 1853. It was then extended to 235 lines in the Bleiweis's *Koledarček* (Calendar) in 1856. This version was translated into German by Luiza Pesjakova. In addition to the translations into German, Joža Glonar also discovered Russian translations and took into account the often overlooked edition by Izmail I. Sreznjevskij of Slovenian national folk songs, *Mlada Breda* and *ziljski "rej"*. In 1841, Sreznjevskij was travelling around Slovenia and visited Carinthia and Rezia, where he encountered the Slovenian ballad of *Mlada Breda* in the records of Anton Žakelj - Rodoljub Ledinsky. He published it entitled as "Horutanska song" (Carinthian song) in the almanac of the Saint Petersburg Academy. It was also translated into Russian and, in 1857, was published by V. V. from Saratov.

Despite the fact that verbal and musical folklorists have been cautious around Žakelj's records, because the original which would allow for a reliable comparison of his own interjections into the text has not been preserved. It cannot be ignored that among them is the unique ballad of *Mlada Breda*, which, in Slovenian folklore epics, could have had a price and value as high as the famous *Hasanaginica* in the South Slavic epic.

Dragotin Dežman regretted that Anastasius Grün ignored the ballad of *Mlada Breda* in collection *Volkslieder aus Krain* (Grün 1850). Grün, as a translator of Slovenian folklore songs, tried to correct this by publishing a translation of *Mlada Breda* in the Trieste newspaper, *Illustriertes Familienbuch des österreichisches Lloyd*. The same version of Žakelj's *Mlada Breda* was translated into German by Luiza Pešjak for *Slavische Blätter*.

Mlada Breda can be a case study of Žakelj's interventions in folklore text, since it was published in four versions. The fact that there are significantly different versions is most evident when considering two different verse patterns: the iambic and trochaic, as well as the length of individual texts: the first having 143 verses, the second 166, the third 189, and the fourth 235 verses. The lines in the stanzas are also folded together in different ways. They were changed even in publications intended for educational use.

The analysis of poetics reveals that Žakelj, by expanding the text, followed the modernization of the inhabitant culture in his time.

Key words: Anton Žakelj - Rodoljub Ledinski, *Mlada Breda*, ballads, variants, versions, women